

Transformar el món a través de les competències

Ana Marín (Universitat de Barcelona)

Alex Egea; Clara Massip; Mariano Flores; Cécile Barbeito.

Competències per transformar el món: cap a una educació crítica i per a la justícia global a l'escola. Barcelona, Editorial Graó, 2018.

Des de l'any 2013, l'OCDE, dins de la seva estratègia «*The Future of Education and Skills OECD Education 2030 Framework*», està desenvolupant un marc conceptual i dissenyant eines d'avaluació destinades per a l'edició d'enguany de l'estudi PISA (Programme for International Student Assessment) que inclou la valoració i assoliment de la *competència global*. Específicament, l'OCDE defineix aquesta competència com la capacitat per comprendre i actuar sobre assumptes globals i interculturals, per prendre múltiples perspectives sota un respecte compartit pels Drets Humans, per participar en interaccions obertes, apropiades i efectives amb persones de diferents cultures i per actuar en defensa del benestar col·lectiu i del desenvolupament sostenible.

Tot sembla indicar que la *competència global* es planteja com a objectiu d'aprenentatge que combina elements cognitius, socioemocionals i cívics involucrats en quatre dimensions centrals: 1) la capacitat de la persona per examinar assumptes i situacions d'importància local, global i cultural (pobresa, interdependència econòmica, migració, desigualtat, riscos mediambientals, conflictes, intercanvis entre cultures i estereotips culturals); 2) la capacitat de valorar i considerar diferents perspectives sempre que no violin els drets humans fonamentals

(dignitat humana); 3) la capacitat d'establir interaccions positives amb persones de diferents contextos nacionals, socials, ètnics, religiosos o de gènere; i 4) les actituds i capacitats per prendre accions motivades i constructives en defensa del desenvolupament sostenible i el benestar.

Davant aquest escenari, és reconfortant trobar-nos una obra com *Competències per transformar el món* que ens ofereix pistes, pautes i orientacions per incorporar un enfocament educatiu a l'escola que justament hauria de ser «donar a l'alumnat les eines conceptuals, procedimentals i actitudinals per imaginar i construir utopies, oferint una educació per a futurs alternatius. I tot això des d'un enfocament que incorpori el valor de la justícia en els nostres actes quotidians, en els nostres pensaments i reflexions, en les nostres emocions i en la manera de relacionar-nos» (p. 24). És un llibre que ens convida a introduir una perspectiva crítica i transformadora de l'educació que fomenti entre l'alumnat les competències necessàries per imaginar i construir una societat basada en el valor de la justícia, la solidaritat, la pau, la dignitat, l'equitat i sostenibilitat econòmica, social i ambiental. En definitiva, ens proposa un model educatiu que fomenta el coneixement de la complexitat, les desigualtats i les interdependències del món actual, que con-

tribueix a l'establiment de relacions de respecte i convivència entre les persones i que aporta eines per a la transformació de la realitat ja sigui local com global.

Al primer capítol, es planteja el punt de partida i posicionament de l'obra. Els autors defensen la idea que l'enfocament educatiu per competències és una excel·lent oportunitat per incorporar l'educació per al desenvolupament crític i transformador. Per aquest motiu, aquest capítol es centra en descriure i explicar aquests dos enfocaments educatius amb la finalitat de ressaltar aquells plantejaments i marcs d'actuació comuns i compartits. Ambdós enfocaments conceben i comparteixen una concepció de l'educació orientada a la formació d'una ciutadania autònoma, crítica i activa en la transformació d'un món més just, equitatiu, solidari i sostenible (finalitat educativa), l'establiment d'una relació educativa horitzontal basada en l'escolta, l'acompanyament, el diàleg i l'obertura a l'altre (relació educativa), la promoció d'un aprenentatge profund que faciliti la comprensió del món en què vivim i la seva complexitat (tipus d'aprenentatge) i la concepció de l'avaluació com a motor per desenvolupar la capacitat d'autoregulació del propi aprenentatge i d'aprenentatge per a tota la vida (avaluació).

Més endavant, en el segon capítol, els autors expliquen la base de reflexió i concreció del seu model educatiu. Mostren com els continguts i propostes del llibre són resultat de cinc anys de treball, de debat i reflexió conjunta entre diferents perfils docents (primària i secundària, escola pública i concertada) i personal tècnic d'organitzacions no governamentals (ONG) de Catalunya. Les contribucions sorgides d'aquest procés alhora formatiu i reflexiu configuren la proposta de model educatiu que promouen aquestes *competències per transformar el món*. A

grans trets, el model curricular recolza en quatre grans pilars: la complexitat, la vinculació, la contextualització i l'adequació. En coherència amb el capítol anterior, entenen que la seva proposta de model educatiu té sentit a l'àmbit escolar si aquest facilita l'aproximació progressiva a la realitat educativa, ja sigui conceptual com metodològica; si es vincula amb el currículum oficial de primària i secundària i no sigui una càrrega o afegit més per als docents; si explicita els valors i les ideologies implícites que el sustenten; i, finalment, si s'adequa a les diferents característiques, circumstàncies i moments vitals de l'alumnat.

Seguidament, el relat del tercer capítol s'endinsa en els sabers que s'haurien de treballar de manera sistemàtica a l'àmbit escolar per tal d'aconseguir aquest anhelat alumne o alumna competent global o per transformar el món. La proposta que despleguen es concreta en sis eixos (gènere, cultura de pau, drets humans, sostenibilitat econòmica i social, medi ambient i interculturalitat), estretament interrelacionats i que s'entrellacen, es complementen i s'influeixen entre ells. Es percep que els *productors* de la matèria prima que configura el model educatiu proposat provenen de l'aula o tenen una vinculació molt estreta amb ella, ja que en l'explicació de cada eix es desglossen i concreten les finalitats educatives que s'haurien d'assolir en cada etapa educativa (primària i secundària), els blocs temàtics que configuren cada un d'aquests eixos i, finalment, s'especifiquen els continguts d'aprenentatges (conceptes, habilitats i actituds) que hauria d'adquirir l'alumnat en finalitzar l'educació obligatòria. A més, com a postil·la final d'aquest capítol tenim davant un treball exhaustiu i sistemàtic de vinculacions amb el currículum oficial per a tot aquell professional de l'educació que dissenyi o apliqui inter-

vencions educatives en aquest sentit a l'aula.

Si el tercer capítol del llibre es centra en el *què educar*, el quart capítol gira principalment al voltant de la qüestió *com educar*. El mateix relat ens aboca a preguntar-nos quin és o hauria de ser l'enfocament didàctic i metodològic per assolir aquestes competències per transformar el món i, per extensió, anar cap a una educació que fomenti la justícia global. En el transcurs del llibre intuïm que la qüestió metodològica té un pes important per abordar aquests plantejaments crítics i transformadors a l'aula i, en aquest sentit, els autors no deceben i ens mostren les seves cartes didàctiques i metodològiques. Ens ofereixen, a mode de cartografia, tot un ventall d'estratègies i tècniques didàctiques agrupades en sis *famílies* orientades a fomentar l'anàlisi crítica de la realitat, la indagació i la construcció conjunta del coneixement, la interdependència positiva, la participació i el diàleg, l'autoconcepte i el desenvolupament personal i grupal, i la transformació social i el desenvolupament comunitari. En definitiva, en aquest capítol, els autors aposten per una matriu metodològica que afavoreixi les condicions necessàries per a que «*l'alumnat construeixi activament els seus propis coneixements i significats per mitjà de les experiències educatives*» (p. 87).

Conseqüentment, un cop abordades les qüestions centrades en les finalitats educatives, els sabers i l'enfocament didàctico-metodològic del model educatiu proposat, el cinquè capítol es centra en reflexionar i plantejar el model avaluat i transformador necessari per una aposta com la que tenim davant. En aquest capítol cinquè s'exposen els principis i idees en què s'hauria de fonamentar una avaluació entesa com a forma d'aprendre (i no només com a forma de

qualificar persones), com a eina per a la responsabilització respecte del propi procés d'aprenentatge, la importància d'avaluar el canvi d'actituds, i la capacitat de transferir els aprenentatges a altres realitats i transformar-les. En aquest sentit, els autors formulen que l'avaluació ha de ser educativa i transformadora, és a dir, que permeti reforçar els aprenentatges adquirits, la transferència a altres contextos i orientada a la transformació de l'entorn. Per aquest motiu, aquest capítol facilita pistes i pautes en relació amb «què és el que s'hauria d'avaluar en cada àmbit (aprenentatge, relació, estructura-institució, entorn) (Què avaluar), quins són els actors més adients per avaluar (Qui avaluar), quan és recomanable fer l'avaluació (Quan avaluar) i quines eines són les eines més indicades per aquest tipus d'avaluació (Eines per avaluar)» (p. 97).

Finalment, el sisè capítol del llibre es centra en la figura del docent i en el seu rol com agent de canvi. El capítol es presenta com a reconeixement a la figura educadora i, per aquest motiu, els autors ofereixen tot un seguit de pistes per orientar als docents sobre com podrien (o haurien) posicionar-se davant aspectes controvertits que tant sovint es plantegen des d'aquesta òptica educativa, fins a on hauria d'arribar el compromís docent en relació als valors que es promouen des d'aquesta òptica o, fins i tot, posar sobre la taula la qüestió inquietant de la relació entre poder i educació. Així, en aquest capítol final, hi trobarem una sèrie de reflexions respecte a qüestions com el dilema entre neutralitat i bel·ligerància en l'educació, el dilema entre transmissió o emancipació com a models educatius, el dilema entre el dissens i consens com a estratègia, els límits i tensions a nivell de compromís docent que pot provocar aquesta òptica educativa, la relació que

estableix el docent amb el poder, entre d'altres. En suma, un llibre útil i necessari que dona, a més a més, un bri d'esperança per afrontar el futur amb il·lusió i optimisme, dues categories modernes que a voltes semblen que hagin desaparegut de l'ideari postmodern.